

10. Туранський М.О. Застосування російською федерацією органів інформаційно-психологічних операцій в питанні анексії Криму. // Інформаційний вимір гібридної війни: досвід України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ: НУОУ, 2017. – 104 с. – С. 95–98.
11. Туранський М. Пропагандистська кампанія Росії у підготовці до анексії кримського півострова // Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журналу –С. 68-80. https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/04.10.2017/pdf/VIM_17_2017-67-80.pdf
12. Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 9 черв. 2017 р.). Маріуполь: ДонДУУ, 2017. 311 с. URL: <https://www.google.com.ua>
13. Феськов І. В. Основні методи ведення гібридної війни в сучасному інформаційному суспільстві // Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 58. С. 66-76.

ПЕТКАНИЧ С. С., аспірантка НаУКМА (Київ)

ВНУТРІШНІ УЯВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ, ЩО ПРАЦЮВАТИМЕ З ЛЮДЬМИ, ПРО КОНФЛІКТИ: ВПЛИВ НА РІВЕНЬ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Конфлікти є невід’ємною частиною життя людини — як на міжособистісному рівні взаємодії, так і на рівні спільноти та соціальної системи в цілому. Для фахівців, які працюють із людьми, достатньо важливо володіти конфліктологічною компетентністю, тобто мати знання й навички у сфері вирішення конфліктних ситуацій. При цьому, на здатність фахівця бути ефективним у вирішенні конфліктів впливають різні чинники, зокрема й те, як конкретна людина сприймає конфліктну ситуацію, як вона бачить цей конфлікт зсередини. У свою чергу, на це може впливати і життєвий досвід людини, і рівень усвідомленості й можливості деякого відокремлення / абстрагування себе від конфліктної ситуації в певний момент часу.

Актуальність цієї статті полягає в тому, що рівень конфліктологічної компетентності фахівця, що працює з людьми, залежить від розвитку окремих структурних компонентів такої компетентності, — відтак, досліджуючи ці компоненти, ми можемо говорити про можливість підвищення та розвитку рівня конфліктологічної компетентності в цілому.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження характеристик рефлексивно-регулятивного компоненту конфліктологічної компетентності у студентів — майбутніх фахівців соціономічних професій.

У досліджуваній нами структурі конфліктологічної компетентності виокремлено когнітивний (змістовний, пізнавальний); операційний (діяльнісний, поведінковий); мотиваційно-ціннісний (смысловий); рефлексивно-регулятивний та експерієнтальний (організація набуття досвіду) компоненти. У

нашому дослідженні особливу увагу було приділено вивченню особливостей та характеристик саме рефлексивно-регулятивного компоненту конфліктологічної компетентності, тож у цій статті зупинимося на основних його результатах.

У рамках нашого дослідження ми розглядали рефлексивно-регулятивний компонент конфліктологічної компетентності як розвиток здатності фахівця до рефлексії та саморефлексії, зокрема усвідомлення власної так званої внутрішньої картини конфлікту, що дає змогу приймати усвідомлені рішення стосовно певної форми поведінки у конкретній конфліктній ситуації.

Інструментом для діагностики рівня розвитку рефлексивно-регулятивного компоненту стала методика визначення «внутрішньої картини конфлікту» — авторська розробка на основі концепції «внутрішньої картини конфлікту» за А. М. Гірником на основі виокремлених В. А. Тихоненком т. зв. «програшних» (на відміну від адаптивних) позицій людини у конфліктній ситуації.

Рівні конфліктологічної компетентності, що були нами виокремлені як кінцева характеристика респондентів (студентів) по всьому масиву даних: базовий / початковий / низький, середній, високий (виокремлені на основі складових конфліктологічної компетентності за Л. В. Петровською, Н. В. Самсоною, Д. В. Івченком).

Дидактичний тест, що мав на меті визначити рівень компетентності студентів у рамках рефлексивно-регулятивного компоненту, містив дві частини — в одній студенти давали відповіді на запитання, що стосувались їхнього сприйняття власних конфліктних ситуацій; друга частина передбачала дослідження ставлення і поведінки студентів у випадку, якщо вони проводили процедури медіації / посередництва як добровільної зустрічі сторін конфлікту з метою його мирного врегулювання (за умови, що вони мали такий досвід у своєму житті). Однією з наших задач було порівняти особливості сприйняття й поведінки у конфліктній ситуації, що, з одного боку, безпосередньо зачіпала респондента та його життя, з іншого боку — якщо це була конфліктна ситуація інших осіб — і респондент брав у ній участь як медіатор / посередник.

За В. А. Тихоненком, «програшну» позицію особистості характеризують такі ознаки:

- фіксованість позиції (суб'єкт не може змінити образ ситуації, вільно управляти його елементами в просторово-часових координатах);
- залученість (тобто розміщення себе в точці прикладення загрозливих сил; погляд на ситуацію «зсередини», нездатність відмежуватися від конфліктної ситуації, дистанціюватися від неї);
- звуження сфери позиції особистості — порівняно зі сферою конфліктної ситуації (звуження смислової сфери особистості відбувається за рахунок обмеження уявлень про власні ресурси і внаслідок зростання ізоляції від оточення);
- ізольованість і замкнутість позиції (у структурі усвідомлення конфліктних відносин замість адаптивної позиції «ми — вони» наявна набагато вразливіша

конфронтація «я — вони», яка свідчить про відчуження особистості, втрату зв'язку з референтними групами, порушення ідентифікації);

- пасивність позиції (уявляючи активно спрямовані на нього дії учасників конфлікту, суб'єкт не може в межах складеного смислового образу визначити свої конструктивні дії (нападу, захисту тощо). Така пасивність позиції знецінює будь-які відомі суб'єктові варіанти рішень. У пасивних позиціях знання і досвід не тільки не актуалізуються, а й відкидаються);

- нерозвиненість у часовій перспективі, брак майбутнього (тісно пов'язані зі вказаними вище ознаками «програшної» позиції. Майбутнє уявляється тільки як продовження або поглиблення наявної ситуації. У ситуації конфлікту «програшна» ситуативна позиція може трансформуватись у «програшну» життєву позицію, і тоді особистість опиняється у кризовому стані).

З метою спрощення сприйняття респондентів ці 6 ознак за В. А. Тихоненком ми змістовно об'єднали в 4 такі:

1. внутрішній образ ситуації, що склалась (це фіксованість позиції та нерозвиненість у часовій перспективі). Студентам для вибору були запропоновані такі твердження: «Ситуація сприймалась як незмінна і немінуча; майбутнє уявлялось тільки як продовження або поглиблення наявної ситуації»; «Ситуація сприймалась як така, яку можна змінити, але такі зміни не залежали безпосередньо від Вас; майбутнє уявлялось тільки як продовження або поглиблення наявної ситуації»; «Ситуація сприймалась як така, яку можна змінити, але такі зміни не залежали безпосередньо від Вас; майбутнє уявлялось більш позитивним, ніж наявна ситуація»; «Ситуація сприймалась як така, яку можна змінити, і такі зміни залежали безпосередньо від Вас; майбутнє уявлялось більш позитивним, ніж наявна ситуація». По кожному з цих тверджень (як і подальших) студентам було запропоновано позначити свою відповідь за критерієм, наскільки вони погоджуються чи не погоджуються з конкретним твердженням: «Цілком згоден(на)», «Радше згоден(на)», «Складно визначити», «Радше не згоден(на)», «Цілком не згоден(на)». При цьому два останні варіанти, на наш погляд, були найбільш адаптивними позиціями;

2. залученість у конфліктну ситуацію. Студенти працювали над такими твердженнями: «Ви перебували цілком «всередині» ситуації»; «Ви перебували «всередині» ситуації, але час від часу абстрагувались від неї»; «Ви перебували «всередині» ситуації, але в будь-який момент могли абстрагуватися від неї»; «Ви перебували «поза» ситуацією, «ззовні» від неї». При цьому два останні варіанти, на наш погляд, були найбільш адаптивними позиціями;

3. особиста внутрішня позиція у конфліктній ситуації (ізолюваність і замкнутість позиції). Студентам для вибору були запропоновані такі твердження: «я — вони»; «ми — вони». При цьому, відповідно до концепції В. А. Тихоненка, найбільш адаптивною внутрішньою позицією є «ми – вони»;

4. уявні варіанти вирішення ситуації, що склалась (звуження сфери позиції особистості, пасивність позиції). Студентам для вибору були запропоновані такі твердження: «У Вашій уяві не виникало жодних потенційних варіантів

вирішення ситуації»; «Усі потенційні варіанти вирішення ситуації, що виникали у Вашій уяві, здавалися марними й безрезультатними»; «У Вашій уяві виникали потенційні варіанти вирішення ситуації, реалізація яких, на Вашу думку, не залежала безпосередньо від Вас»; «У Вашій уяві виникали потенційні варіанти вирішення ситуації, які Вам здавалися цілком реалістичними і які Ви реалізовували у житті». При цьому, відповідно до нашої концепції, найбільш адаптивними були два останні варіанти.

Також до тесту «Методика визначення «внутрішньої картини конфлікту» було вміщено запитання, що стосувались загальних стратегій вирішення конфліктів (тобто на що людина спирається / орієнтується задля їх вирішення) та стилів поведінки / управління у конфліктній ситуації. Пропоновані варіанти стратегій — «сила», «право», «інтереси»; пропоновані стилі поведінки / управління — «ухиляння», «поступливість», «боротьба», «компроміс», «співпраця». Варіанти відповідей коливались від застосування певної стратегії чи стилю поведінки у повній мірі до не застосування взагалі, а саме: «Застосовував(ла) у повній мірі»; «Застосовував(ла) значною мірою, але не повністю»; «Застосовував(ла) епізодично»; «Застосовував(ла) мінімально»; «Не застосовував(ла) взагалі». Відповідно до нашої концепції, найбільш адаптивною була позиція застосування стратегії орієнтації на інтереси та співробітницький стиль поведінки у конфліктній ситуації (тобто співпраця).

Тест «Методика визначення «внутрішньої картини конфлікту» містив і запитання про відмінність між поняттями «позиція у конфліктній ситуації» та «інтереси й потреби у конфліктній ситуації» (відкрите запитання).

Окремим параметром у нашому дослідженні, на якому слід зупинити увагу, був факт прослуховування студентами деяких дисциплін, які ми виокремили в окрему групу та умовно назвали «спецкурсами». Це такі дисципліни, які студенти вказували в дидактичному тесті щодо визначення наявності досвіду у сфері вирішення конфліктів у процесі професійної підготовки та у повсякденному житті, а саме дисципліни, в рамках яких відбувалось відпрацювання навичок вирішення конфліктних ситуацій (зокрема, й комунікативних навичок). Здійснивши аналіз тематичних планів вищезазначених дисциплін, ми дійшли висновку, що розгляду конфліктів та формуванню навичок щодо їх вирішення найбільше уваги приділяють курси, у назвах яких присутні слова (чи їхні похідні) «переговори», «медіація», «конфлікт», «посередництво», «навички спілкування». Ці курси, тією чи іншою мірою, розкривають сутність явища конфлікту, сприяють глибшому дослідженню закономірностей розвитку конфліктних явищ, пропонують сучасні шляхи вирішення конфліктних ситуацій (у тому числі, медіацію та переговори), охоплюють навички ефективного спілкування як передумови менш конфліктної (або й, можливо, безконфліктної) взаємодії.

Соціально-демографічні характеристики учасників дослідження

У дослідженні взяло участь усього 143 респонденти — студенти дисциплін «Медіація та соціальна робота» (Школа соціальної роботи ім. професора В.

Полтавця), «Практична психологія», «Ефективне спілкування в конфліктних ситуаціях», «Психологія конфлікту та культура поведінки в конфліктних ситуаціях», «Психологія і технологія посередництва в конфлікті» (кафедра психології та педагогіки, на момент проведення дослідження — кафедра зв'язків із громадськістю, психології та педагогіки), що їх викладають у Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Студентів опитано на кожній із цих дисциплін двічі (2 зрізи) — на початку та наприкінці, відтак, переважна більшість студентів заповнювала цю анкету двічі, проте були й такі, хто заповнив лише один раз — або на початку, або наприкінці (кількість таких респондентів незначна, отже, в цілому можна говорити про валідне порівняння результатів обох опитувань / зрізів). Усього зібрано 198 заповнених анкет (відповідно, програма статистичного оброблення даних SPSS автоматично враховує цю кількість анкет як кількість респондентів) — 96 під час першого зрізу та 102 — під час другого.

Характеристика рівнів конфліктологічної компетентності в рамках рефлексивно-регулятивного її компоненту, за результатами формувальної частини дослідження

Рефлексивно-регулятивний компонент конфліктологічної компетентності передбачав, головним чином, вимірювання показника так званої «внутрішньої картини конфлікту», а також містив показники щодо рівня застосування стратегії інтересів у власних конфліктах та у разі проведення процедури посередництва; щодо рівня застосування стилю співпраці у власних конфліктах та у разі проведення процедури посередництва.

Показник «внутрішньої картини конфлікту» у власних конфліктних ситуаціях під час обох зрізів у цьому дослідженні засвідчив переважну кількість респондентів із середнім рівнем розвитку цього компоненту конфліктологічної компетентності: у першому зрізі таких було 91,3 % відповідей, у другому — 98,0 %. Решта відповідей розподілилась таким чином: низький рівень продемонструвало 2,2 % респондентів у першому зрізі та 0,0 % у другому зрізі; високий рівень — 6,5 % респондентів у першому зрізі та 2,0 % респондентів у другому зрізі.

Також, як і з іншими показниками, нас цікавив можливий зв'язок між рівнем показника «внутрішньої картини конфлікту» у власних конфліктах та фактом прослуховування студентами «спецкурсів». Із наявних даних у програмі статистичного оброблення даних SPSS визначено, під час обох зрізів: базовий рівень не продемонстрував ніхто; середній рівень у першому зрізі продемонстрували всі 100,0 % респондентів — студентів, які не прослуховували «спецкурсів», та, в другому зрізі, 97,5 % студентів, які прослуховували «спецкурси»; високий рівень — 2,5 % студентів, які прослуховували «спецкурси», у другому зрізі (у першому зрізі ніхто не продемонстрував високого рівня). Таким чином, якщо в першому зрізі не було жодного респондента, хто продемонстрував високий рівень розвитку цього показника, то в другому зрізі таких було вже 2,5 %. Окремо слід зупинитись на питанні валідності даних стосовно статистично значущого зв'язку між

показниками «внутрішньої картини конфлікту» у власних конфліктах та фактом прослуховування студентами «спецкурсів». Програма SPSS визначила, що, оскільки в таблицях недостатньо заповнених комірок, не можливо з певністю говорити про наявність такого зв'язку, проте, водночас, наявні дані засвідчують, що всі респонденти з високим рівнем цього показника належали до категорії тих, хто прослухав «спецкурси»; відповідно, можливо припустити, що, за наявності достатньої кількості даних в основній таблиці, такий зв'язок міг би бути присутнім.

Аналогічно, нас цікавив показник «внутрішньої картини конфлікту» під час проведення процедури посередництва, якщо респондент мав такий досвід. Під час першого опитування жоден із респондентів не продемонстрував низького та високого рівня показника «внутрішньої картини конфлікту» у посередництві — водночас, усі 100 % респондентів продемонстрували середній рівень цього показника. Під час другого зрізу базовий рівень, аналогічно, не продемонстрував ніхто; середній рівень — 90,6 % респондентів; високий рівень — 9,4 % опитаних. Тобто, таким чином, у другому зрізі з'явилась частка респондентів із високим рівнем розвитку показника «внутрішньої картини конфлікту» у посередництві. Аналогічно до ситуації з попереднім показником, з наявних, оброблених програмою SPSS даних неможливо підтвердити, проте можливо припустити наявність залежності між показником «внутрішньої картини конфлікту» у посередництві та фактом прослуховування студентами «спецкурсів» у другому зрізі.

У кожному зрізі було встановлено наявність статистично значущого зв'язку між фактом прослуховування студентами «спецкурсів» та рівнем показника застосування стратегії інтересів (на відміну від стратегії сили / влади та стратегії права) у власних конфліктах. Щодо показника застосування стратегії інтересів у посередництві, то отримані дані доволі обмежені (і, в цілому, цю частину тесту респонденти заповнювали неактивно, отримано небагато відповідей). Якщо у першому зрізі серед студентів, які не прослуховували «спецкурсів», відповіді розподілились таким чином — у власних конфліктах: 17,9 % — відповідь відсутня; 10,7 % — базовий рівень показника; 28,6 % — середній та 42,8 % — високий, то серед студентів, які прослуховували «спецкурси», ці показники були вищі (зі статистично доведеною значущістю різниці), а саме: 6,8 % — відповідь відсутня; 2,7 % — базовий рівень показника; 11,0 % — середній та 79,5 % — високий рівень показника застосування стратегії інтересів у власних конфліктах. У посередництві ці дані виглядали так — серед студентів, які не прослуховували «спецкурси»: 91,2 % — відповідь відсутня; 0,0 % — базовий рівень показника; 4,4 % — середній та, стільки ж, 4,4 % — високий рівень. Водночас, серед студентів, які прослуховували «спецкурси», ці показники були вищі, а саме: 68,9 % — відповідь відсутня; 3,3 % — базовий рівень показника; 6,7 % — середній та 21,1 % — високий рівень показника застосування стратегії інтересів у посередництві.

У другому зрізі покращення цих показників було ще раз підтверджене. У власних конфліктах: якщо серед студентів, які не прослуховували «спецкурсів»,

відповіді розподілились таким чином: 7,7 % — відповідь відсутня; 19,2 % — базовий рівень показника; 19,2 % — середній та 53,9 % — високий, то серед студентів, які прослуховували «спецкурси», ці показники були вищі (зі статистично доведеною значущістю різниці), а саме: 2,6 % — відповідь відсутня; 0,0 % — базовий рівень показника; 14,1 % — середній та 83,3 % — високий рівень показника застосування стратегії інтересів у власних конфліктах. У другому зрізі відповіді щодо показника застосування стратегії інтересів у посередництві розподілились таким чином — серед студентів, які не прослуховували «спецкурси»: 98,6 % — відповідь відсутня; по 0,0 % — базовий та високий рівень показника; 1,4 % — середній рівень. Водночас, серед студентів, які прослуховували «спецкурси», ці показники були вищі, а саме: 70,3 % — відповідь відсутня; 0,0 % — базовий рівень показника; 1,0 % — середній та 28,7 % — високий рівень показника застосування стратегії інтересів у посередництві.

Аналогічно, визначено рівні показника застосування стилю поведінки «співпраця» у власних конфліктах та в посередництві. Слід зазначити, що ці дані надзвичайно подібні до попередніх даних щодо рівня показника застосування стратегії інтересів. Вважаємо, що це може бути пояснене тим, що, оскільки питання щодо показника застосування стратегії інтересів та показника застосування стилю «співпраця» у власних конфліктах та в посередництві мають дуже побідну структуру, можливо, респонденти й відповідали на них подібним чином. У цілому, якщо у першому зрізі серед студентів, які не прослуховували «спецкурсів», відповіді розподілились таким чином — у власних конфліктах: 17,9 % — відповідь відсутня; 10,7 % — базовий рівень показника; 28,6 % — середній та 42,8 % — високий, то серед студентів, які прослуховували «спецкурси», ці показники були вищі (зі статистично доведеною значущістю різниці — лише в другому зрізі у частині застосування стилю «співпраця» у власних конфліктах), а саме: 6,8 % — відповідь відсутня; 2,7 % — базовий рівень показника; 11,0 % — середній та 79,5 % — високий рівень показника застосування стилю «співпраця» у власних конфліктах. У посередництві ці дані виглядали так — серед студентів, які не прослуховували «спецкурси»: 94,0 % — відповідь відсутня; по 0,0 % — базовий та середній рівні показника; 6,0 % — високий рівень. Водночас, серед студентів, які прослуховували «спецкурси», ці показники були вищі, а саме: 68,5 % — відповідь відсутня; 0,0 % — базовий рівень показника; 3,2 % — середній та 28,3 % — високий рівень показника застосування стилю «співпраця» у посередництві. У другому зрізі також спостерігаємо покращення цих показників. Отримані в цій частині дані абсолютно ідентичні даним (ті самі цифри) щодо застосування стратегії інтересів у посередництві у другому зрізі опитування.

Розуміння відмінності між позицією та інтересами й потребами в конфліктній ситуації в обох зрізах також віднайшло своє статистичне підтвердження. Відтак, у першому зрізі відповіді респондентів розподілились таким чином: чверть студентів не надала відповіді, тобто відповідь була відсутня, — 25,0 %;

базовий / низький рівень продемонструвало 8,3 % студентів; середній рівень — понад третина респондентів — 36,5 %; високий рівень — менш ніж третина — 30,2 %. У другому зрізі показники були кращі: відповідь відсутня — 15,7 %; базовий / низький рівень — лише 1,9 % респондентів; середній рівень — трохи більше за чверть — 27,5 %; і високий рівень був уже в значно більшій частині студентів — 54,9 %.

РЯБЕЦЬ І. В., здобувач НаУКМА, співробітник НаУКМА, (м. Київ)

ДИДАКТИЧНІ СУПЕРЕЧНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ PR-ФАХІВЦІВ У ВІТЧИЗНЯНИХ ЗВО

Вступ. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України існує необхідність у розв'язанні низки суперечностей, а саме:

- між потребами сучасного суспільства в професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, наближеній до Європейського освітнього простору, та обмеженістю вітчизняної професійної підготовки зазначених фахівців певною галуззю знань;
- між потребою на державному рівні у високо кваліфікованих фахівцях із зв'язків з громадськістю, спроможних встановлювати двостороннє спілкування для визначення спільних уявлень або спільних інтересів задля досягнення взаєморозуміння між різними соціальними групами, та відсутністю освітніх стандартів до професійної підготовки таких фахівців;
- між потребою суспільства у якісній професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України та недостатнім використанням зарубіжного досвіду у практичній площині.

Виклад основного матеріалу. Наразі нагальною потребою є наближення нормативно-правової системи української PR-освіти до Європейського освітнього простору. Необхідним є відокремлення спеціальності «Зв'язки з громадськістю» у межах галузі знань і напряму підготовки «Журналістика». Відповідно, логічним є поєднання з такою галуззю знань і напряму підготовки як «Соціальні комунікації». Це зумовить, у першу чергу, унеможливлення дублювання журналістського фаху, та надання можливості розвитку публік рілейшнз, як окремої наукової та освітньої галузі.

В Україні триває процес запровадження та удосконалення державних стандартів освіти. «Розглядаючи причини підвищеної уваги до стандартизації вищої освіти, варто зазначити, що основною серед них є наявність протиріч як у самій системі вищої освіти, так і між вищою освітою та іншими суспільними сферами, зокрема науковою сферою та сферою праці. Розбалансованість між запитом суспільства та реальною ситуацією в системі вищої освіти проявляється у дезадаптації суб'єктів освітнього простору, невдоволеності їх